

SİYASİ İLİMLER ve HUKUK

HAMMARSKJÖLD'UN «YOL TAŞLARI»

Seha L. MERAY

Özgür ve sorumlu olmak; insan yalnız bunun için yaratılmıştır.

D. H.

Kongo olaylarının en ateşli günlerinde, Birleşmiş Milletler'de büyük devletler birbirilerini en ağır sözlerle suçlarken, Teşkilâtın ne yapacağı endişeli gözlerle izlenirken, herkes, Dünya'yı bir üçüncü, belki de sonuncu savaşa sürükleyecek kıvılcımın Kongo'da mı parlayacağını sorarken, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld, **Yol Taşları (Markings)** * başlığı ile yayınlanacak gündecine, sorumlu ve sorumlunu içten duyan bir yalnız adamın kaderini, ölümünden bir kaç ay önce, şöyle yazmıştı :

Çıplak duruyorum
Koydukları yerde.
Attıkları ilk okla
Hedefe çivilenmiş.

Bir yay gerildi gene,
Ve bir ok daha uçtu,
— vuramadı ama.

Oynuyorlar mı benimle?
Bir el mi titredi yoksa,
Ya da rüzgâr mı?

Ne var beni korkutacak,
Okları vursa,
Öldürse bile okları?
Ağlanacak
Ne var bunda?

Başkaları da geçti buradan,
Başkaları da geçecek.

(*) Dag HAMMARSKJÖLD, *Markings* (translated from the Swedish by Leif Sjöberg and W. H. Auden, with a Foreword by W. H. Auden), New York, Alfred A. Knopf: 1965, s. XXV + 222.

Bu sözler, şüphesiz, olup bitenlere aldırılmazlık, ya da yapacak başka şey kalmadığı için, bir boyun eğiş değildir. Uluslararası günlük politikanın en acı, belki de en çirkin gerçekleri içinde yoğrulan; haftalar süresi, günde yirmi saate varan çalışmalarıyla, hem kafa hem de vücut gücünü cömertçe harcayan; yalnız, fakat her büyük adam gibi yalnız, Bay H'nin, görevini, gerçekçi olarak nasıl anladığını da göstermektedir. Bu sözler, kendisine yönelmiş, ya da haklı olarak öyle sandığı, oklar karşısında, endişelerinin olduğu kadar; bu çeşit görevlere kendilerini adanmış insanlara olan ihtiyaca inanışın, bu ihtiyacı karşılamak üzere kendini sunuşun da tanıklığını etmektedir. Kaldı ki, içinde yaşadığı olaylara, geniş kapsamlı bir tarih açısından bakışı da şöyle değil mi :

Çoktan ölmüş bazı kişilerle ilgili şeyler okuyorum. Gizlice başka adlar karışıyor metne; ve artık, kendimiz için yazılmışları okumaktayım; **bizler** geçmiş olduğumuz zaman, nasıl olacaksak. Neler silinip gitmemiş ki... Bir zamanlar öylesine önemli olan sorunlar, kâğıtlar üzerinde, soğuk soyutlamalar gibi serili duruyor — basit sorunlar; ne yazık ki, ne olduklarını anlayamamışız. Oldukça budala, çılgın, kendini-kovalayan kuklalar gibi görünüyoruz; gizli olmayan, ara sıra da birbirine karışan iplere bağlı.

Tarihsel araştırmanın biçimleri bozarak yansıtan aynasında karşılaştığım, karikatür değil. Sadece her şeyin bir boş kibir olduğunu gösteren bir kanıt.

Hammarckjöld'un **Yol Taşları**, 1925 den 1961 de ölümüne kadar, günlük uğraşları arasında, olayların, durumların, kişilerin üstüne çıkararak, kaleme aldığı görüşleridir. Aslında, bunları yalnız kendisi için yazmağa başlamıştır. Sonradan, üzerine aldığı tarihsel önemde, hatta tüm insanlık için «hayatî» önemde görevler, ona, bu gündecin bir gün yayınlanabileceğini de düşündürmüştür. **Yol Taşları**, Hammarckjöld'un ölümünden sonra, New York'daki evinde, dostu İsveç'li diplomat Leif Belfrage'ye yazılmış tarihsiz bir mektupla birlikte bulunmuştur. Bu mektupta Hammarckjöld, «kendimle — ve Tanrı ile, görüşmelerimi yansıtan bir çeşit beyaz kitap» diye nitelendirdiği **Yol Taşları**'nın, kendisinin «tek gerçek profilini» de çizdiğini belirtmiştir.

Yol Taşları'nda, Hammarckjöld'un uzun ve ilginç hizmet yılları içinde, karşılaştığı, tanıdığı kimselere; hem oyuncu hem de tanık olarak katıldığı olaylara doğrudan değinen herhangi bir şey de yoktur. Bu bakımdan, **Yol Taşları**, siyasal tarihçilerin alıştıkları anlamda bir «Anılar», ya da «belgeler derlemesi» değildir; belki de,

«işin iç yüzünü», gerçek anlamıyla açıklayan bir belgedir. Hammarskjöld, şüphesiz, karşılaştığı kimselerle, yaşadığı olayların etkisi altında da yazmış olabilir. Ama, onun asıl büyük sorunları, bunları aşmaktadır: kendisi, hayatın anlamı, kendi hayatının anlamı, ölüm; ve bunlara verdiği anlam açısından, yapabileceği :

İstediğim saçma bir şey: hayatın bir anlamı olması.
Çabalarım, gerçekleştiremez bir şey uğruna: hayatımın bir anlama bürünmesi.

*

.....

Bir insan ki,
Her an her şeyi
Bir basit feda edişte toplamağa hazır.

Yarın, karşılaşacağız,
Ölüm ve ben —
Ve o, kılıcını,
Gözleri ap-açık birisine saplayacak.

.....

*

Bunları bilerek, çabalarında, pek az kimsenin yapabileceği biçimde direnmesinin nedeni, belki de, şu :

Ama bir an oldu ki, Birisine — ya da Bir Şeye —
Evet dedim; ve bu andan sonra, varlığın bir anlam kazandığına ve hayatımın, bir kendini-sunuş içinde bir amaca kavuştuğuna şüphem kalmadı.

*

Umut kırarcasına kusurlu ve boş olduğunu herkesin, ama kendi dışında herkesin, bir bakışta anladığı bir davaya gönül vermiş birisini görmek iç sızlatır doğrusu. Ancak, bu, yalnız bir ölçü meselesi değil mi? Bu dünyada, insan varlığının heyecan verici yüceliği, sonsuzluğa akıp giden bir oransızlığa, şu ya da bu yoldan, bağlanamaz mı? Savaşmanın dürüstlüğü ile, sonucun hiçliği arasında, insanın kendisini aldatması, yaşamak için gerekli değil midir? Hepimizin - her birimizin - kendimizi ciddiye almamız, sadece **gülünç** olmasa gerek.

*

Hammarskjöld'un **Yol Taşları**, yazarın, kamusal kişiliği göz önünde tutulmadan da okunabilir. Aslında, Birleşmiş Teşkilâtının «eşsiz» Genel Sekreteri olarak, uluslararası olaylar karşısındaki so-

mut davranışını, düşünüşünü ve ustalığını daha iyi anlamak için, Yol Taşları ile birlikte, onun söylevlerini de (**Servant of Peace**, 1962) okumak gerekir. Pek az kimsenin yapabileceği ölçüde, bir harfe anlam kazandırarak, dünyada Bay «H» olarak tanınırken, şimdi **Yol Taşları**'nda bir başka açıdan beliren değeri, ayakları her zaman için yere sağlam basan, «mümkün» ü her zaman için gerçek ölçülerinde gören, sabırlı, düzenli, çalışkan bir yüksek yönetici yetenekleri ile, Birleşmiş Milletler Sekreterliği memurları üzerinde; «sessiz ve becerikli diplomasisi» ile, Birleşmiş Milletler'de, büyük-küçük her devletin temsilcisi üzerinde; söylevleri ve demeçleri ile, dünya kamu oyu üzerinde; ve, herkese açık olmayan dostluğu ile, dar çevresindeki sayılı dostları üzerinde, şüphesiz, büyük bir etki yapmıştır. Ancak, Hammarskjöld'un iç dünyası; kendisine ve Tanrı'ya yöneltilmiş sorularıyla, tereddütleriyle, güvensizlikleri, değerlendirmeleri ve sonsuz çilesi ile dolu iç dünyasında kıvranmaları, **Yol Taşları**'nda ortaya çıkmaktadır :

*

Bir sonraki adımını atmak üzere, yeri yoklamak için önüne hiç bakma sakın. Gözlerini uzak ufak çizgisinden ayırmayan, ancak o, doğru yolunu bulur.

*

Hayat fatihler önünde baş eğer. Gerileyerek kazanmağa hiç yanaşma. Yoksa, çalınmış şeylerle yaşar olursun; adalelerin kötürümleşir.

*

Doruğuna varmadıkça, dağın yüksekliğini ölçmeğe kalkışma. Ancak doruktan bakınca, dağın ne kadar alçak olduğunu görürsün.

*

Başarısızlığa katlanışı, kendisine acındırmaksızın; başarıyı göğüsleyişi, kendisine hayranlık duymadan. Son meteliğine kadar, neyi varsa verebildikten sonra, başkaları sonucu nasıl isterlerse öyle değerlendirsinler, ona ne?

*

Dinlemeğe hiç yanaşmadıkça, işitme gücünü nasıl elde tutmak istersin?

*

İçindeki sese ne kadar büyük bir bağlılıkla kulak verirsen, dış dünyanın sesini de öylesine iyi duyarsın. Ve, ancak dinleyen konuşabilir. Hayal ettiğin iki varışı bir-

leştirecek yolun çıkış noktası da şu değil mi: hayatı yansıtacak kadar berrak düşünceli; hayata biçim verecek kadar temiz yürekli olmak.

Çabalarının amacı — kendin olabilmen. Duanın konusu — bir ayna olabilmek; bir ayna ki, erişebildiğin yürek temizliği ölçüsünde, hayatın yüceliğini de yansıtır.

*

Hammarskjöld'un başarılı bir Genel Sekreter oluşunu, kamu hizmetinde genç yaşta aldığı önemli görevleri göz önünde tutarsak, pek de yadırgamamak gerekir. İsveç'te, Jönköping'de 1905 de doğmuştur. Baba yönünden, bir askerler ve devlet adamları; ana yönünden de, bilim ve din adamları ailesinin çocuğu idi. Parlak bir öğrencilik döneminden sonra, kısa bir süre öğretimde bulunmuş, sonra da kamu hizmetine girmiştir. Otuzbir yaşında Maliye Bakanlığı Müsteşarı (1936 dan 1945 e kadar), otuzaltı yaşında İsveç Ulusal Bankası Yönetim Kurulu Başkanı olmuştur. İsveç Dışişleri Bakanlığına, 1946 da, malî müşavir olarak girmiş, 1948 de OEEC'ye İsveç baştemsilcisi olarak gitmiş, 1951 de, Birleşmiş Milletler'de İsveç başdelege yardımcısı, 1952 de başdelege olmuştur. Trygve Lie'nin ayrılışından sonra, 1953 de Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine getirilmiştir; 1957 de bu göreve yeniden seçilmiştir. Birleşmiş Milletler birlikleri ile Katanga Birlikleri arasında bir ateş-kes görüşmesinde bulunmak üzere gitmekte olduğu Afrika'da, Ndola'da (Kuzey Rodezya), 18 Eylül 1961 gecesi bir uçak kazasında ölümüne kadar, «Bay Birleşmiş Milletler» olarak tanınmıştır.

Bütün bu önemli görevler, Hammarskjöld'un, üstün nitelikte bir uluslararası yönetici oluşuna hazırlıklarını da anlatmaktadır. Bu görevlerinde, İsveç'de bir aralık (1914 den 1917 ye kadar) başbakanlık yapmış olan babasını da, gözlerinin önünde, canlı bir örnek tutmuş olabilir :

Yarın daha güç şeyler çalacaksın — yarın, dinleyiciler, çıkaracağın yanlış seslere kulak vermeğe başlayacaklar, ve ben, bir kenarda oturmuş olmayacağım. Gerçekten ne yapabileceğini yarın göreceğiz.

Baba Hjalmar Hammarskjöld, hep **bir** Hammarskjöld'un başkalarından daha iyi olmasını, başkasının yapabileceğinden daha iyisini yapmasını istemişti. Oğlu ise, şunları yazacaktır :

Bazen şöyle der: «Hiç olmazsa, başkalarından daha iyisin ya!» Ama, çoğu zaman söylediği şu: «Neden olursun? Sen, ya, ne olabileceksen o'sun; ya da değilsin — başkaları gibi.»

Hammarskjöld, 1953 de, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri oluşundan az sonra, bir radyo konuşması için yazısında, kendisini besleyen kaynakları, Marcus Aurelius'un **Kendim İçin Düşünceler'**ine başlayışını hatırlatır biçimde, şöyle açıklamıştı :

Baba yönünden, kuşaklar boyunca, askerler ve devlet memurlarından aldığım miras, kendi vatanınıza, karşılık beklemeden, yapılacak hizmete adanmış bir hayat-tan daha doyurucu bir yaşayış olmadığı inancı olmuştur. Bu hizmet, her çeşit kişisel çıkarların feda edilmesini istediği gibi, inançlarınızı, sarsılmayan bir irade ile, sonuna kadar savunabilmeyi de zorunlu kılar.

Ana yönümdeki bilim ve din adamlarından aldığım, şu inanç olmuştur: İsa'nın öğretisinin en radikal anlamında, bütün insanların Tanrı'nın çocukları olarak eşit oldukları; ve bizim, onları, efendilerimiz saymamız, kendilerine böylesine davranmamız gerektiği...

Belki de böyle bir inançladır ki, çok yüksek ve önemli görevlerde çalışmış olmasına rağmen, verdiği öğüt şu olmaktadır :

Bulduğun yer, buyurma hakkını sana hiç vermez. Yalnız, bir görev yükler sana: öyle yaşayacaksın ki, başkaları, buyruklarını, hakarete uğramış olmaksızın almış olabilsinler.

*

Bunlar, Hammarskjöld'un, ailesinden aldığı değerler. Ancak, bunların **kendi gözünde de değer** olarak benimsenmesi, bunalımlardan, başarısızlık ve hiçlik duygularından, şüphelerden, değer ve değersizlik yargılarından geçerek olmuştur :

Öc alma tanrımızı içimizde taşıyoruz; kendimize dünkü hayranlığımız, yarınki suçluluk duygumuzun babasıdır.

*

«Mutsuzlar Ordusu!» Niçin hep «Başkaları» için böyle düşünelim?

*

Tehlikeyi göze almak —

Alaca karanlıkta her yüze birer birer bakıyor; oysa, görebildiği, ancak, kendi yavanlığı üzerine sonu gelmez çeşitlemeler. Belki de Dante, tehlikeyi hiç göze alamayanları böyle cezalandırmayı düşünmüştür, kim bilir...

Kucak köpeği kuzu kılığına girdi; ama, kurtlarla birlikte avlanmağa kalkıştı.

*

Tembellik, bilgisizlik, kendine bakanlar olması (aynadaki kendi hayalin olsa bile) ve benzer nedenlerle, tehlikeye atıldığını, ya da sorum yüklendiğini gördüm.

*

Başarılarımız diye anlattıklarımızın 'küçük olmayan bir parçası, gerçekte, şölenlerde çıplaklığımızı örtmesini istediğimiz bir giysiden başka bir şey değil.

*

Küllerden belki değerli bir şey bulunur çıkar umuyla, bırak her şeyi alevler yutsun.

*

Arı gibi, kendimizi savunmak üzere, baldan zehir arıtırız. İğnesini kullanırsa, arının başına geleni, herkes çok iyi bilir.

*

Hayat gerçekten bu kadar değersiz mi? Yoksa, ellerin mi çok küçük, bakışların mı çamurlanmış? Büyümen gerek senin.

*

Küçük yaramaz, tek ayağının üzerinde şöyle düşmeden bir-iki sekti mi, kendine bir hayran olur ki; hele bakanlar da varsa, hayranlığı bir kat artar. Hiç büyüyecek miyiz?

*

Ah bir büyüyebilsem: daha metin, daha basit — daha sâkin, daha sıcak olmak.

*

Zaman geçip gidiyor: ün artarken, ustalık azalmakta.

*

Başkalarına yalnız, onlar için önemli olan şeyleri söyle. Onlara, bilmen gerekeni sor sadece. Her iki durumda da, böylece, görüşmeyi, konuşanların nesi varsa onunla sınırla. Ancak, bir sonuca varmak üzere tartış. Yüksek sesle düşünmede bir anlam bulacaklarla, böyle yap...

Hammarskjöld'un bu bunalımları arasında, bazı sonuçlara vardığını, bir başka deyimle, kendi verdiği anlamda «kendini bulduğunu» da görmekteyiz. Gücünün, kaynağı da belki bu :

Hayatın senden istediği, ne gücün varsa, tümü. Yapabileceğin tek şey: kaçmamak.

*

Övgü, mideni bulandırıyor. Ama, veyl ona ki, değerini anlamaz.

*

İçindeki hayvanla, sen de tüm hayvanlaşmadıkça, oynayamazsın. Gerçeği kavrama hakkını elinden kaptırmadan, sahteciliğe özenemezsin. Duygulu düşünme yeteneğini yitirmeden, hunharlığı deneyemezsin. Bahçesini düzenli tutmak isteyen çalı bitecek yer bırakmaz.

*

Herkes için olmadıkça, barış, barış değil; her şey gerçekleşmedikçe, dinlenme yok.

*

Tutkular ülkesinde, açlık, benim doğum yerim. Dostluğa açlık, dürüstlüğe açlık — dürüstlük temeli üzerinde kurulmuş bir dostluğa, dostlukta erişilmiş bir dürüstlüğe açlık.

Hayatın isteklerini ancak hayat doyurabilir. Benim açlığımın kolayca doyurulur olması da şundan: Hayatın niteliği öyledir ki, ben, başkaları için köprü, dürüstlük tapınağında bir taş olmakla kendi benliğimi duyarım.

Kendinden korkma; benliğini tüm kapsamı ile yaşa — ama, başkalarının iyiliği için. Dostluk satın almak için başkaları gibi davranma; dürüstlüğü yaşayacağına, herkesin davranışı yasan olmasın.

Özgür ve sorumlu olmak. İnsan yalnız bunun için yaratılmıştır.

*

Kaderimizin çerçevesini çizmemize izin vermediler. Ama, bu çerçevenin içine ne koyarsak, o, bizimdir. Serüven isteyen, serüven yaşayacaktır — cesareti ölçüsünde. Kurban isteyen, kurban edilecektir — yüreğinin temizliği ne ölçüde ise, öylesine.

*

Ben değil, fakat içimdeki Tanrı.

Ben gemiyim. Yelkenimi şişiren rüzgâr, Tanrı'nın...

*

Güçlü oluşunu her gün yeniden haklı gösterebilen, yalnız o, güçlü olmayı hak eder.

*

Olgunluk; bir çok şey arasında bir de şu: gücünü, korku yüzünden, esirgememek; yapabileceğinin en iyisi ne ise, ondan aşağısını yaşamağa katlanmamak.

*

Başına gelip geçmesi gereken, gelip geçecek. Demek ki, bu gereken'in sınırları içinde, seni yaralayabilecek hiç bir şey yok.

*

Cesaret? Bir insanın yalnız kendisini aldatmamasının geçerli olduğu bir düzeyde, anlamsız bir sözcük bu. «Kahramanca mı davrandı?» — «Hayır, mantıklı.»

*

İyilik öyle basit bir şey ki: hep başkaları için yaşamak, kendi çıkarını hiç kollamamak.

*

«Başkalarını hep amaç gör; onlara, araçmış gibi davranma.» Ve kendini, bir araç olduğun ölçüde amaç bil...

*

Özgür olmak, ayağa kalkabilmek ve her şeyi geride bırakabilmek — arkana bakmaksızın. **Evet...** demek.

*

Bardağın gururu, kapsadığı içkide; alçak gönüllülüğü, sunuşunda, Kusurları olsa bile, ne çıkar?

*

Bir büyük kendini-beyenmişliğin utanç duymazlığı: Tacı kadife yastıktan alıp da, kendi elleriyle başına koyar...

Bir masal: Bir zamanlar çok ağır bir tac varmış; ancak parıltısına tüm ilgisizlik duyan taşıyabilirmiş.

*

Yanlışlarımızın sorumu bizimdir; başarılarımıza övgüler bizim değil...

Tertemiz bir sofraya örtüsünde, küçücük bir çamur parçası göze dokunur. Yükseklerle çıktın mı, bir anlık dalgınlık, öldürücü olabilir.

*

«Ne! O mu bana bir şeyler öğretmeye kalkışıyor!» — Neden olmasın? Bir şeyler öğrenemeyeceğin hiç kimse yoktur.

*

Yakınıyorsa, suçladığı — kendisi.

*

Kapının dışında bırakıldığın zaman, anahtar deliğinden gözetlemeğe kalkma. Ya kır kapıyı, ya da çekip git.

*

Kendisini böylesine araştıran, böylesine sorguya çeken ve böylesine hırpalayan Hammarskjöld, başkalarını (belki, başkalarında gene kendisini) ne kadar açık ve çıplak görmesini de beceriyor :

Dik dururdu — bir topacın kamçıldıkça dik durması gibi. Alçak gönüllüydü — kendi üstünlüğüne sarsılmaz inancı yüzünden. Tutkusuzdu — sıkıntısız bir yaşayıştan başka bir şey istemediği için. Kendi başarılarından çok, başkalarının tökezlemelerinden haz duyardı. Hayatını kurtarışı, hayatını tehlikeye hiç atmayışından. Sonra da, anlaşılmadığından yakınırdı...

*

Biz ne olup bittiğini anlayıncaya kadar, o, çok uzaklara sürüklenmiş gitmişti. Artık elimizden hiç bir şey gelemezdi. Yalnız, dip akıntılarının onu kıyıda nasıl gitgide hızlanarak alıp götürdüğünü gördük. Ayağının altındaki deniz tabanına dokunabilmek için, sonuç vermez ve gücünü kesen çabalamalarına baktık.

Onu, canını kurtarmaya iten, kör içgüdüsünden başka bir şey değildi; kafasında, gerçekle bütün ilişkisini kesip atmıştı. Buna rağmen, bir bilgi ışını ona durumunu ister istemez gösterdiği zaman da, bizler için, «onların durumu daha kötü!» diye söylendi. Biz, o zaman bile, her şeyi öylesine hafife almıştık ki! Şüphesiz, kaynayan sular, son anda onu derinlere çekerken de, sarıldığı düşünce, bu olacak.

Hep böyle olagelmişti. Bir çocuk gibi, hayranlıkla karışık sevgiye güvenerek, kınamaktan çekinen dostluğa bel bağlamıştı; hem de, kendini en umursamazların, hat- ta kendisine gerçekten düşman olanların dostluğuna. Bütün davranışları, hep bu inanişe dayanmıştı: bir yandan, belki de aslında var olmayan dostluğu yaratmada bilinçsiz bir çaba içinde, biraz da başkalarının çıkarlarını kolaylayarak; diğer yandan da, ham hayallerini yerle bir edecek olan gerçek'le çatışma korkusuyla titreyerek. Söylemiş olduğu şeyler yüzüne vurulunca, bunları, hiç bir zaman söylememiş olduğunda direndi. Böyle yapmakla ne duruma düştüğü açıkça ortaya konunca da, kendisini yerenin akıl dengesinden yoksun olduğunu söylerdi. Zaman geçtikçe, dilinden hiç düşürmediği söz, «aklını oynatmış» oldu.

Artık hiç geri dönemeyecek kadar uzaklaşmış olduğunu ilk anladığımız an, bizi kaplayan duygu neydi?

*

Çekilmezin biriydi. İşini baştan savma yaptığı için değil; tersine, ne verirlerse, yapmak için canını çıkarırdı. Şu var ki, davranışı ve tutumu yüzünden herkesle çatışmış, sonunda da, elini sürdüğü her şeye bir olumsuz etki getirir olmuştu.

Bunalımın patlak verdiği ve tüm gerçeğin ortaya çıktığı an, kınadığı bizler olduk: kendi tutumunda toz kon- durulacak hiç bir şey, ama hiç bir şeycik yoktu. Kendisine olan saygısı, suçsuzluğuna olan inanişiyi öylesine kaynaşmıştı ki, savunmasındaki çelişmeleri adım adım ispatlamaya, ve onu, kendi gözleri önünde, yaprak yaprak bütün çıplaklığı ile ortaya koymağa girişen birisi, kendisini taş yürekliymiş gibi görürdü. Ne yapmalı ki, başkalarının hakkını koruma zorunluğu, bunu gerektiriyordu.

Bir yalanın son paçavrası da elinden alındıktan, artık söylenecek hiç bir şeyin kalmadığı kanısına varıldıktan sonra, bir hıçkırık seli boşandı.

«Peki, neden bana hiç yardım etmediniz? Ne yapmam gerektiğini neden söylemediniz? Hepiniz, bana karşı olduğunuzu düşündüğümü bilmekteydiniz. Korku ve güvensizlik, şimdi yönelmiş bulunduğum için kınadığınız yolda, beni gitgide sürükleyip uzaklaştırdı. Öylesine zordu ki durumum — her şey öylesine zordu ki, Bir gün,

hatırlarım, nasıl da mutluydum: sizlerden biri, yaptığım şeylerden bir tanesini gerçekten iyi bulduğunu söylemişti — »

Böyledir işte; sonunda, gerçekten en kınanması gereken, gene bizlerdik. Uyarılarımızı iletmemiştik ona. İçimizde gizlediğimiz yergiler, onu, bir tek sözle desteklememizi bile engellemiştii; bu yüzden, gelişmeye götürecekt bütün yollar tıkanmıştı.

Kınanması gereken, hep, daha güçlü olandır. Hayatın gerektirdiği sabırdan yoksunuz. Bir Hayat deneyinin sonuç vermeyeceği sanısına kapılır kapılmaz, hemen, sorun çevremizden bir kişiyi, içgüdümüzle, ortadan kaldırmaya kalkışırız. Şu var ki, Hayat, deneylerini yargılarımızın çok ötelerinde de sürdürür gider. Zaman zaman, yaşamanın ölmekten daha zor olmasının nedeni de budur.

*

O, Columbus'un yelkenlisindeki gemicilerden biriydi — düşünüp durduğu: köyüne dönüp, yaslanmış ayak kabıcının yerini, bir başkası kapmadan ele geçirebilip geçiremeyeceği.

*

Üne ulaştırılmış bir insanın çevresinde, bir ölünün çevresinde olduğu gibi, bir efsane büyümeğe başlar. Ne var ki, ölmüş bir insan, bu efsaneyi beslemek, ya da tasvirini gerçek sanmak hevesine kapılma tehlikesiyle karşı karşıya değildir. Ün salmışlığın bal ayında, kamu oyunun çizdiği tasvirine âşık olan adama acırım.

*

Her anlamında, bir başına yaşayan Hammarskjöld'un, bu yalnızlık içinde, en çok aradığı, dostluktur. Ama, gene kendi anlayışına uygun bir dostluk :

Her eylem, her ilişki bir sessizlik havasına bürünmüştür. Dostluk, söz gerektirmez. Bir başına kalma sıkıntısından kurtulmuş yalnızlıktır, dostluk.

*

O da, tabiatın vahşiliğini yastık yapmışlardan, bir yıldızı kardeş edinmişlerdendi. Yalnız. Ama, yalnızlık, ruhların bir birleşmesi de olabilir.

Bu anlayışta olduğu içindir ki, sosyal ilişkilerin, yüzeyde kalan, geçici bağlantılarından, niçin söylendiği bilinmez konuşmalarından, susmak yakışık almadığı için konuşma zorunluğundan, gecelere gömülmüş yolcusuz istasyonlarda gelip geçen trenlerin karşılaşmaları gibi toplantılardan ne bekleyebilirdi :

İçi boş bir yumurta, suda ne güzel durur batmadan; rüzgârın her üfleşiyle bir hoş yüzer gider ki — böyle oynaklıklar için biçilmiş-kaftan bir hafifliği vardır; neden olmasın; yalnız kabuk olmuş artık; içinde ne çekirdek, ne de büyümesini sağlayacak besin var. «Her meclisin adamı» dedikleri.

Özel hayatlara ilişmekten çekinmeyen, saygı duymayan. Herkesin hoşuna gitmekten başka sıkıntısı olmayan — biçimden yoksun, ağırlıktan yoksun sözler. Kabuklar, başka ne ki...

*

Hammarskjöld'un **Yol Taşları** bu kadarcık değil. Biz burada, bir «hareket adamı» diye tanınmış Genel Sekreterin, bir büyük düşünürün, iç dünyasını yansıtacak bir kaç örnek vermiş oluyoruz. Kitabın şurasından, burasından aldığımız seçmelerle, ancak, bir tutam sunduğumuzu biliyoruz. **Yol Taşları**'nı okuyacaklar, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreterini, sadece uluslararası politika konularındaki davranışına göre değerlendirdikleri zaman, başarılı, fakat bir «garip» yüksek yönetici bulacaklar karşılarında. Genel Sekreter nitelikleri arasında, «Hammarskjöld özellikleri ve yetenekleri» de bulunmalı mı, diye sorabilecekler. Olaylara ve insanlara, kafa ve yürek değerleri açısından bakanlar, Genel Sekreterin, çok az kimsenin harcı olan, üstünlüklerinin kaynağını, diplomaisinin ve yöneticiliğinin beliren inceliklerinden çok, bu derin kişiliğinde bulabilecekler. Haklı olarak, Hammarskjöld'u bir **mystique** saymak da mümkün. Ne denirse densin, şu var ki, her okur, **Yol Taşları**'nı bitirdiği zaman, kitabı İngilizceye çok başarılı çevirisinde Auden'in de dediği gibi, «bir büyük, iyi ve sevgiye değer insanla ilişki kurmuş olma ayrıcalığını» duyacaktır. Hammarskjöld, şöyle de yazmıştır :

Şeytanlar, eve, ev boşken, çağrılmadan girerler. Başka çeşit konuklar için, önce kapıyı açmak gerek.

Kapımızı, evimize girmelerini istediğimiz konuklar için her açışımızda, dışarıda bekleyen bir Dag Hammarskjöld olduğunu görmek, her zaman için herkese nasip olmayacak sanırım.